

**ODPORÚCANIA Z OSLO
TÝKAJÚCE SA JAZYKOVÝCH PRÁV
NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN**

A

VYSVETLUJÚCA SPRÁVA

Február 1998

ISBN 90-7598904-0

Túto brozúru vydala Nadácia pre medzietnické vzťahy. Podľa vlastného uváženia ju môžete voľne kopírovať a distribuovať. Oceníme, ak uvediete odkaz na zdroj.

Nadácia pre medzietnické vzťahy

Prinsessegracht 22

2514 AP Hague

Tel.: +31 (0)70 363 6033

Fax: +31 (0)70 346 5213

E-mail: FIER@Euronet.NL

ÚVOD

Vo svojich Helsinských rozhodnutiach z júla 1992 Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE) zaviedla funkciu Vysokého komisára pre národné menšiny, ktorý má byť „prostriedkom prevencie konfliktov v najskoršom možnom štádiu,.. Tento mandát bol vytvorený hlavne ako reakcia na situáciu v bývalej Juhoslávii, ktorá v niektorých vyvolala obavy, že by sa mohla opakovať kdekol'vek v Európe, najmä medzi krajinami prechádzajúcimi k demokracii, a mohla by podlomiť prísľub mieru a prosperity, ktorý je v predstavách Parížskej charty pre novú Európu, ktorú prijali hlavy štátov a vlád v novembri 1990.

1. januára 1993 pán Max van der Stoep prevzal svoje povinnosti ako prvý Vysoký komisár pre národnostné menšiny (HCNM) OBSE. Vychádzajúc zo svojich značných osobných skúseností ako bývalý člen parlamentu, minister zahraničných vecí Holandska, stály zástupca OSN a dlhorocný ochranca ľudských práv, pán van der Stoep obrátil svoju pozornosť na mnohé spory medzi menšinami a štátnymi autoritami v Európe, ktoré podľa jeho názoru mali potenciál sa stupňovať. Konajúc pokojne diplomatickými prostriedkami HCNM sa angazoval vo viac ako tucte štátoch, vrátane Albánska, Chorvátska, Estónska, Maďarska, Kazachstanu, Kirgizstanu, Lotyšska, bývalej Juhoslovanskej republiky Macedónska, Rumunska, Slovenska a Ukrajiny. Jeho zaangazovanosť sa primárne zameriava na situácie, v ktorých sú zainteresované osoby patriace k národnostným/etnickým skupinám, ktoré tvoria poctom väčšinu v jednom štáte, ale poctom menšinu v inom štáte (obvyčajne susednom), a tým vyvolávajú záujem vládnych úradov v oboch štátoch a vytvárajú potenciálny zdroj medzištátneho napätia, ak nie konfliktu. V skutočnosti takéto napätia podmienujú väčšiu časť európskej histórie.

Pri riešení podstaty napätí, ktoré sa priamo týkajú národnostných menšín, HCNM pristupuje k tejto problematike ako nezávislý, nestranný a kooperatívny činiteľ. I keď HCNM nepredstavuje mechanizmus dohľadu, uplatňuje medzinárodné štandardy, ktoré každý štát odsúhlasil, ako principiálny rámec pre analýzy a podklady svojich špecifických

odporúcaní. V tejto súvislosti je dôležité pripomenúť si záväzky, ktoré prijali všetky účastnícke štáty OBSE, najmä tie, ktoré sa spomínajú v dokumente z roku 1990 - Copenhagen Document of the Conference on the Human Dimension (Kodanský dokument z konferencie o ľudskej dimenzii), ktorý v časti IV vyslovuje podrobné záväzky vzťahujúce sa na národnostné menšiny. Dôležité je tiež spomenúť, že všetky štáty OBSE sú zaviazané záväzkami Spojených národov, ktoré sa vzťahujú na ľudské práva vrátane práv menšín a že väčšina štátov OBSE je tiež zviazaná štandardami Rady Európy.

Po piatich rokoch intenzívnej činnosti HCNM dokázal identifikovať isté opakujúce sa problémy a témy, ktoré sa stali predmetom jeho pozornosti v niekoľkých štátoch, v ktorých je zaangazovaný. Jazykové práva národnostných menšín, t. j. právo osôb patriacich k národnostným menšinám používať svoj jazyk v súkromnej a verejnej sfére, je takouto problematikou. Medzinárodné dokumenty o ľudských právach sa zaoberajú týmto právom v niekoľkých rôznych súvislostiach. Na jednej strane je jazyk osobnou záležitosťou úzko spojenou s identitou. Na druhej strane jazyk je základným nástrojom sociálnej organizácie, ktorý sa v mnohých situáciách stáva záležitosťou verejného záujmu. Používanie jazyka sa určite vzťahuje na množstvo aspektov fungovania štátu. V demokratickom štáte zviazanom k ľudským právam sa vytvorenie prostredia pre existujúcu rôznorodosť stáva týmto dôležitou otázkou politiky a práva. Ak sa nepodarí dosiahnuť primeranú rovnováhu, môže to byť zdrojom medzietnických napätí.

S týmto na mysli HCNM ziadal v lete 1996 Nadáciu pre medzietnické vzťahy, aby konzultovala s malou skupinou medzinárodne uznávaných odborníkov s ohľadom na získanie ich odporúcaní o vhodnom a koherentnom uplatnení jazykových práv osôb patriacich k národnostným menšinám v regióne OBSE. Podobná požiadavka už vyšla od HCNM predtým a objavila sa v práci Hágske odporúčania týkajúce sa práv národnostných menšín na vzdelávanie a vysvetľujúca správa.¹ Keďže

¹Výtlacky Hágskeho odporúčania týkajúce sa práv národnostných menšín na vzdelávanie a vysvetľujúca správa (október 1996) sú dostupné v niekoľkých jazykoch v Nadácii pre medzietnické vzťahy.

Hágske odporúčania vycerpávajúco riešia používanie jazyka alebo jazykov národnostných menšín v oblasti vzdelávania, rozhodlo sa, že táto otázka sa z oblasti uvazovania odborníkov vylúci.

Nadácia pre medzietnické vzťahy - mimovládna organizácia založená v roku 1993 s cieľom vykonávať špeciálne aktivity na podporu HCNM - umožnila rad konzultácií s odborníkmi z rôznych s problematikou súvisiacich disciplín vrátane dvoch stretnutí v Oslo a jedného v Hágu. Medzi odborníkmi, s ktorými sa konzultovalo, boli na jednej strane právnici špecializujúci sa na medzinárodné právo, ako aj jazykovedci, advokáti a politickí analytici, ktorí sa špecializujú na situácie a potreby menšín. Konkrétnymi odborníkmi boli:

Profesor Gudmundur Alfredsson, riaditeľ Raoul Wallenberg Institute (Švédsko); profesor Asbjørn Eide, starší vedecký pracovník, Nórsky inštitút pre ľudské práva (Nórsko); Pani Angelita Kamenska, staršia výskumníčka, Lotyšské centrum pre ľudské práva a etnické štúdiá (Lotyšsko); Pán Dónall Ó Riagáin, generálny tajomník, Európske byro menej používaných jazykov (Írsko); Pani Beate Slydal, poradkyna, Nórske fórum pre slobodu prejavu (Nórsko); Dr. Miquel Strubell, riaditeľ, Inštitút katalánskej sociolingvistiky, Katalánska vláda (Španielsko); Profesor György Szepe, Katedra jazykových vied na Univerzite Janusa Panoniusa (Maďarsko); Profesor Patrick Thornberry, Katedra práva, Univerzita Keele (Spojené kráľovstvo); Dr. Fernand de Varennes, riaditeľ Ázijsko-pacifického centra pre ľudské práva a prevenciu etnických konfliktov (Austrália); Profesor Bruno de Witte, Fakulta práva, Maastrichtská univerzita (Holandsko); Pán Jean-Marie Woehrling, Institut de droit local alsacien-mosellan (Francúzsko).

Keďže existujúce normy práv menšín sú súčasťou ľudských práv, východiskom konzultácií bol predpoklad, že štáty budú dodržiavať všetky záväzky týkajúce sa ľudských práv, najmä s rovnoprávnosťou a nediskrimináciou, slobodou prejavu, slobodou zhromažďovania a združovania, ako aj všetkými právami a slobodami osôb patriacich k národnostným menšinám.

Rovnako sa predpokladalo, že konečným cieľom všetkých ľudských práv je plný a slobodný rozvoj individuálnej ľudskej osobnosti v podmienkach rovnosti. Následne sa predpokladalo, že občianska spoločnosť bude otvorená a prispôsobivá, a bude teda integrovať všetkých, vrátane tých, ktorí patria k národnostným menšinám. Pokiaľ je používanie jazyka fundamentálne komunikatívnou záležitosťou, plne sa tiež predpokladala základná sociálna dimenzia ľudskej skúsenosti.

Výsledné odporúčania z Oslo týkajúce sa jazykových práv národnostných menšín sa pokúšajú vyjasniť pomerne jednoduchými formuláciami obsah jazykových práv menšín vo všeobecne platných situáciách, v ktorých je HCNM zainteresovaný. Okrem toho sa interpretovali normy takým spôsobom, aby sa zabezpečila ich koherentnosť pri uplatňovaní. Odporúčania sú rozdelené do podnadpisov, ktoré reagujú na otázky jazyka, ktoré vznikajú v praxi. Podrobnejšie vysvetlenie odporúčaní je poskytnuté v sprievodnej vysvetľujúcej správe, kde sa dajú nájsť konkrétne odkazy na príslušné medzinárodné normy. Zámerom bolo, aby sa každé odporúčanie cítilo v spojení so špecificky relevantnými odsekmi Vysvetľujúcej správy.

Dúfame, že tieto Odporúčania poskytnú užitočný podklad pre rozvoj štátnych politík a zákonov, ktoré prispedia k účinnej implementácii jazykových práv osôb patriacich k národnostným menšinám, najmä vo verejnej sfére.

Hoci tieto odporúčania hovoria o používaní jazyka osobami patriacimi k národnostným menšinám, malo by sa upozorniť, že esencia týchto odporúčaní a medzinárodné dokumenty, z ktorých vzišli, by sa potenciálne mohli aplikovať i na iné typy menšín. Odporúčania, ktoré nasledujú ďalej, majú vyjasniť existujúci súhrn práv. Nie sú zamerané na obmedzovanie ľudských práv žiadnej osoby alebo skupín osôb.

ODPORÚCANIA Z OSLO TÝKAJÚCE SA JAZYKOVÝCH PRÁV NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

MENÁ

- 1) Osoby patriace k národnostným menšinám majú právo používať svoje osobné mená vo svojom vlastnom jazyku podľa svojich vlastných tradícií a jazykových systémov. Tieto mená budú úradne uznávané a budú ich používať verejné úrady.
- 2) Podobne súkromné subjekty, ako napr. kultúrne asociácie a podniky založené osobami patriacimi k národnostným menšinám, majú uzívať to isté právo v súvislosti so svojimi názvami.
- 3) V oblastiach, ktoré obýva významný počet osôb patriacich k národnostnej menšine a kde je dostatočná požiadavka, verejné úrady zabezpečia označenie miestnych názvov, názvov ulíc a ďalších topografických označení, ktoré majú slúžiť verejným účelom, aj v jazyku menšiny.

NÁBOZENSTVO

- 4) Pri vyznávaní a praktikovaní svojho náboženstva jednotlivco alebo v spoločenstve s ostatnými bude každá osoba oprávnená používať jazyk (jazyky) podľa svojho výberu.
- 5) Pri náboženských obradoch alebo aktoch týkajúcich sa tiež rodinného stavu a ktoré majú právnu účinnosť v rámci daného štátu môže štát vyžadovať, aby potvrdenia a dokumenty

týkajúce sa týchto stavov boli tiež v úradnom jazyku alebo jazykoch štátu. Štát môže vyzadovať, aby náboženské úrady uchovávali záznamy týkajúce sa rodinného stavu tiež v úradnom jazyku alebo jazykoch štátu.

ZIVOT SPOLOCENSTVA A MIMOVLÁDNE ORGANIZÁCIE

- 6) Všetky osoby, vrátane osôb patriacich k národnostným menšinám, majú právo zakladať a riadiť svoje vlastné mimovládne organizácie, asociácie a inštitúcie. Tieto subjekty môžu používať jazyk (jazyky) podľa vlastného výberu. Štát nesmie diskriminovať tieto subjekty na báze jazyka, ani nebude bezdôvodne obmedzovať právo týchto subjektov pri snahách získať zdroje financovania zo štátneho rozpočtu, z medzinárodných zdrojov alebo zo súkromného sektora.

- 7) Ak štát aktívne podporuje okrem iného činnosti v sociálnej, kultúrnej a športovej sfére, spravodlivý podiel celkových zdrojov, ktoré štát poskytne, bude určený na podporu podobných činností, ktoré vykonávajú osoby patriace k národnostným menšinám. Štátna finančná podpora činností, ktoré sa uskutočňujú v jazyku (jazykoch) osôb patriacich k národnostným menšinám v takých sférach, sa bude poskytovať na báze nediskriminácie.

MÉDIÁ

- 8) Osoby patriace k národnostným menšinám majú právo zakladať a udržiavať médiá vo svojom vlastnom menšinovom jazyku. Štátna regulácia vysielacích médií bude založená na objektívnych a nediskriminacných kritériách a nepoužije sa na obmedzenie využitia práv menšín.

- 9) Osoby patriace k národnostným menšinám by mali mať prístup k vysielaciemu času vo svojom vlastnom jazyku vo verejne financovaných médiách. Na národnej, regionálnej a miestnej úrovni by množstvo a kvalita času udeleného vysielaniu v jazyku danej menšiny malo byť úmerné počtu a koncentrácii národnostnej menšiny a primerané jej situácii a potrebám.
- 10) Má sa zabezpečiť nezávislá povaha dramaturgie verejných a súkromných médií v jazyku (jazykoch) národnostných menšín. Redakčné rady verejných médií, ktoré dohliadajú na obsah a orientáciu dramaturgie, by mali byť nezávislé a mali by v nich byť nezávisle konajúce osoby patriace k národnostným menšinám.
- 11) Prístup k médiám pochádzajúcim zo zahraničia nebude bezdôdne obmedzovaný. Taký prístup by nemal spôsobovať úbytok vysielacieho času udeleného menšine vo verejne financovaných médiách štátu, kde menšiny, ktorých sa to týka, bývajú.

EKONOMICKÝ ŽIVOT

- 12) Všetky osoby vrátane osôb patriacich k národnostným menšinám majú právo na riadenie súkromných podnikov v jazyku alebo jazykoch podľa vlastného výberu. Štát môže ziadat používanie úradného jazyka alebo jazykov štátu iba v prípade, kde môže byť preukázaný legitímny verejný záujem, ako sú napríklad záujmy týkajúce sa ochrany pracovníkov alebo spotrebiteľov, alebo pri rokovaniach medzi podnikom a vládnymi úradmi.

ADMINISTRATÍVNE ÚRADY A VEREJNÉ SLUŽBY

- 13) V regiónoch a lokalitách, kde sú osoby patriace k národnostnej menšine prítomné vo významnom počte a kde sa takáto požiadavka vyjadrí, osoby patriace k tejto národnostnej menšine budú mať právo získať od regionálnych a/alebo miestnych verejných inštitúcií občianske dokumenty a potvrdenia aj v úradnom jazyku alebo jazykoch štátu, aj v jazyku danej národnostnej menšiny. Podobne regionálne a/alebo miestne verejné inštitúcie budú viesť príslušné občianske záznamy aj v jazyku národnostnej menšiny.
- 14) Osoby patriace k národnostným menšinám budú mať primerané možnosti používať svoj jazyk v komunikácii s administratívnymi úradmi najmä v regiónoch a lokalitách, keď takúto požiadavku vyjadrili a keď je zastúpený významný počet týchto osôb. Podobne administratívne úrady všade, kde je to možné, zabezpečia, aby boli verejné služby poskytované aj v jazyku národnostnej menšiny. S týmto cieľom prijímú vhodné politiky a programy náboru a/alebo vzdelávania.
- 15) V regiónoch a lokalitách, kde sú osoby patriace k národnostnej menšine zastúpené vo významnom počte, štát prijme opatrenia na to, aby zvolení členovia regionálnych orgánov a miestnych samospráv mohli používať aj jazyk národnostnej menšiny počas aktivít, ktoré sa vzťahujú na tieto orgány.

NEZÁVISLÉ NÁRODNÉ INŠTITÚCIE

- 16) Štáty, v ktorých zijú osoby patriace k národnostným menšinám, by mali zabezpečiť, aby tieto osoby mali okrem príslušnej súdnej ochrany prístup k nezávislým národným inštitúciám, ako sú ombudsmani alebo komisie pre ľudské práva v prípadoch, keď majú pocit, že ich jazykové práva boli narušené.

JUSTIČNÉ ÚRADY

- 17) Všetky osoby, vrátane osôb patriacich k národnostnej menšine, majú právo, aby boli bezodkladne informovaní v jazyku, ktorému rozumejú, o dôvodoch svojho zatknutia a/alebo zadržania a o pôvode a príčine akéhokolvek obvinenia voči nim, a právo brániť sa v tomto jazyku a v prípade potreby za bezplatnej asistencie tlmočníka pred súdnym konaním, počas súdneho konania a pri odvolaní.
- 18) V regiónoch a lokalitách, kde sú osoby patriace k národnostnej menšine zastúpené vo významnom počte a kde bolo vyjadrené také zrelanie, osoby patriace k tejto menšine by mali mať právo vyjadriť sa vo svojom vlastnom jazyku počas súdnych konaní, v prípade potreby za bezplatnej asistencie tlmočníka a/alebo prekladateľa.
- 19) V regiónoch a lokalitách, v ktorých zijú osoby patriace k národnostnej menšine vo významných počtoch a kde bolo také zrelanie vyjadrené, štáty by mali starostlivo zvážiť možnosť vedenia všetkých súdnych konaní týkajúcich sa takých osôb v jazyku menšiny.

STRATA SLOBODY

- 20) Riaditeľ trestnej inštitúcie a ďalší personál inštitúcie bude schopný hovoriť jazykom alebo jazykmi najväčšieho počtu väzňov, alebo jazykom, ktorému väčšina z nich rozumie. Náborové a/alebo vzdelávacie programy by mali byť orientované na tento cieľ. Kedykoľvek je to potrebné, mali by byť použité služby tlmočníka.
- 21) Zadržané osoby patriace k národnostným menšinám budú mať právo používať jazyk podľa vlastného výberu v komunikácii so spolubývajúcimi ako aj s ostatnými. Kedykoľvek to bude možné, úrady by mali prijať opatrenia umožňujúce väzňom komunikovať v ich vlastnom jazyku ústne, aj v osobnej korešpondencii v rámci obmedzení predpísaných zákonom. V tejto súvislosti zadržaná alebo uväznená osoba by vo všeobecnosti mala byť držaná na mieste zadržania alebo uväznenia v blízkosti svojho zvyčajného bydliska.

VYSVETLUJÚCA SPRÁVA K ODPORÚČANIAM Z OSLO TÝKAJÚCICH SA JAZYKOVÝCH PRÁV NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

VŠEOBECNÝ ÚVOD

Clánok 1 Všeobecnej deklarácie o ľudských právach hovorí o vrodenej dôstojnosti všetkých ľudských bytostí ako o základnej koncepcii, ktorá je základom všetkých noriem ľudských práv. Clánok 1 Deklarácie vyhlasuje, že „Všetky ľudské bytosti sa narodili slobodné a rovnoprávne v dôstojnosti a právach..... Dôležitosť tohto článku nemožno preceniť. Nielenže sa vzťahuje na ľudské práva všeobecne, ale poskytuje tiež jeden zo základných kamenov pre jazykové práva osôb patriacich k národnostným menšinám. Rovnosť v dôstojnosti a právach predpokladá rešpektovanie identity jednotlivca ako ľudskej bytosti. Jazyk je jednou z najzákladnejších zložiek ľudskej identity. Z toho vyplýva, že rešpektovanie dôstojnosti osoby je úzko späté s rešpektovaním identity osoby, a teda s rešpektovaním jazyka osoby.

V tejto súvislosti má Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach značnú dôležitosť. Clánok 2 Paktu vyzaduje od štátov, aby zabezpečili, že ľudské práva všetkých jednotlivcov v rámci ich územia a podliehajúcich ich jurisdikcii budú zabezpečené a rešpektované „bez rozdielu akéhokoli vek druhu, ako je ... jazyk.....“ clánok 19 Paktu zaručuje slobodu prejavu, ktorá, ako je formulované v Pakte, nielen zaručuje právo odovzdávať alebo prijímať informácie a myšlienky akéhokoli vek druhu, bez ohľadu na hranice, ale zaručuje aj právo robiť to prostredníctvom média alebo jazyka podľa vlastného výberu. Odovzdávanie a získavanie informácií ľudí naznačuje, že ľudia konajú v rámci spolocenstva. V tejto súvislosti môžu byť články 21 a 22 Paktu zaručujúce slobodu pokojného zhromažďovania a združovania osobitne relevantné.

Podobne v Európe sloboda prejavu stanovená v článku 10 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd bude podľa

clánku 14 toho istého dohovoru „zabezpečená bez diskriminácie na akomkoľvek základe, ako je ... jazyk...„. S odkazom na Všeobecnú deklaráciu ľudských práv a Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Deklarácia o slobode prejavu a informácií Rady Európy potvrdzuje, „ze sloboda prejavu a informácií je potrebná pre sociálny, ekonomický, kultúrny a politický rozvoj každej ľudskej bytosti a vytvára podmienky pre harmonický progres sociálnych a kultúrnych skupín, národov a medzinárodného spolocenstva,.. V tejto súvislosti je dôležitá sloboda pokojného zhromažďovania a združovania, ako je zarúčená v clánku 11 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

V kontexte Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE) tie isté základné myšlienky o slobode prejavu, zhromažďovania a združovania sú vymenované v odsekoch 9.1 - 9.3 Dokumentu z Kodanského stretnutia konferencie o ľudskej dimenzii.

V Parížskej charte o novej Európe hlavy štátov a vlád participujúcich v OBSE „potvrdzujú, že bez diskriminácie, každý jednotlivec má právo na... slobodu prejavu, slobodu zhromažďovania a pokojného združovania,.....

Clánok 27 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach je ďalším kľúčovým ustanovením, ktoré má priamy vzťah k jazykovým právam národnostných menšín. Potvrdzuje, že „osobám patriacim k ... menšinám nebude odoprené právo v spolocenstve s ostatnými členmi ich skupiny ... používať svoj vlastný jazyk,..

Podobne clánok 2(1) Deklarácie OSN o právach osôb patriacich k národnostným alebo etnickým, náboženským a jazykovým menšinám vyhlasuje právo osôb patriacich k národnostným menšinám „používať svoj vlastný jazyk v súkromí a na verejnosti slobodne a bez zásahov alebo akejkoľvek formy diskriminácie,.. clánok 10(1) Rámcového dohovoru o ochrane národnostných menšín Rady Európy stanovuje, že štáty budú uznávať právo osôb patriacich k národnostným menšinám „slobodne a bez

zásahov používať svoj menšinový jazyk v súkromí alebo na verejnosti, ústne alebo písomne.,.,

Hoci tieto dokumenty hovoria o používaní menšinových jazykov na verejnosti a v súkromí, tieto isté dokumenty neurčujú presne „verejnú“, ako protiklad k „súkromným“, sféram. V skutočnosti sa tieto sféry môžu prekrývať. Toto môže byť napríklad prípad, keď jednotlivci konajúci sami alebo v spoločnosti s ostatnými sa snažia zriadiť svoje vlastné súkromné médiá alebo školy. Čo môže začať ako súkromná iniciatíva, môže sa stať predmetom legitímneho verejného záujmu. Taký záujem môže podnietiť vznik istej verejnej regulácie.

Používanie menšinových jazykov „na verejnosti a v súkromí“, osobami patriacimi k národnostným menšinám nemožno zvažovať bez spomenutia vzdelávania. Otázky vzdelávania, keďže sa vzťahujú na jazyky národnostných menšín, sa podrobne riešia v Hágske odporúčaní týkajúcej sa práv na vzdelávanie národnostných menšín, ktoré pre vysokého komisára OBSE pre národnostné menšiny vypracovala Nadácia pre medzietnické vzťahy v spolupráci s medzinárodne uznávanými odborníkmi v oblasti medzinárodných ľudských práv i v oblasti vzdelávania. Hágske odporúčania sa vypracovali s cieľom uľahčenia porozumenia medzinárodných dokumentov týkajúcej sa práv osôb patriacich k národnostným menšinám v tejto oblasti, ktorá je tak životne dôležitá na udržanie a rozvoj identity osôb patriacich k národnostným menšinám.

Dokumenty o medzinárodných ľudských právach stanovujú, že ľudské práva sú univerzálne a musia sa uplatňovať rovnoprávne a bez diskriminácie. Väčšina ľudských práv však nie je absolútna. Dokumenty predvídajú istý počet situácií, keď by štáty boli v práve pri obmedzovaní uplatňovania istých práv. Obmedzenia povolené zákonom o medzinárodných ľudských právach možno použiť v núdzových situáciách ohrozujúcich život a v situáciách, ktoré predstavujú hrozbu pre práva a slobody ostatných, alebo v situáciách, ktoré ohrozujú verejnú morálku,

verejné zdravie a všeobecné blaho v demokratickej spoločnosti². V oblasti ľudskoprávnej úpravy obmedzenia slobôd majú byť interpretované reštriktívne.

Práva osôb patriacich k národnostným menšinám používať svoj jazyk (jazyky) na verejnosti a v súkromí, ako bolo stanovené a spracované v Odporúčaniach z Oslo týkajúcich sa jazykových práv národnostných menšín, treba vidieť v rovnovážnom kontexte úplnej participácie v širšej spoločnosti. Odporúčania nenavrhujú izolacionistický prístup, ale skôr taký, ktorý podporuje rovnováhu medzi právom osôb patriacich k národnostným menšinám udržiavať a rozvíjať svoju vlastnú identitu, kultúru a jazyk, a potrebou zabezpečenia ich schopnosti integrovať sa do širšej spoločnosti ako jej rovnoprávni členovia. Z takéhoto pohľadu nie je pravdepodobné, že by sa taká integrácia uskutočnila bez riadneho ovládania úradného jazyka (jazykov) štátu. Predpisy pre také vzdelávanie sú obsiahnuté v článkoch 13 a 14 Medzinárodného paktu o ekonomických, sociálnych a kultúrnych právach a článkoch 28 a 29 Dohovoru o právach dieťaťa, ktoré stanovujú právo na vzdelanie a povinnosť štátu urobiť vzdelávanie povinným. Zároveň článok 14(3) Rámcového dohovoru o ochrane národnostných menšín zabezpečuje, aby vyučovanie menšinového jazyka „bolo implementované bez obmedzenia učenia sa úradného jazyka, alebo vyučovania v tomto jazyku.“,

MENÁ

- 1) Clánok 11(1) Rámcového dohovoru o ochrane národnostných menšín stanovuje, že osoby patriace k národnostným menšinám majú právo používať svoje krstné meno, svoje otcovské meno a svoje priezvisko vo svojom vlastnom jazyku. Toto právo, ktorého používanie je pre osobnú identitu človeka

²Vyššie spomenuté obmedzenia sú zahrnuté napríklad v nasledujúcich ustanoveniach:

1. 30 Všeobecnej deklarácie ľudských práv

1. 19(3) Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach

1. 10(2) Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd

fundamentálnou záležitosťou, by sa malo aplikovať vzhľadom na špecifické podmienky každého štátu. Napríklad verejné úrady by používali písmo úradného jazyka alebo jazykov štátu na zaznamenávanie mien osôb patriacich k národnostným menšinám v ich fonetickej forme. Toto sa však musí uskutočniť v zhode s jazykovým systémom a tradíciou danej národnostnej menšiny. Z pohľadu tohto úplne základného práva, ktoré úzko súvisí aj s jazykom, aj s identitou jednotlivcov, osoby, ktoré boli donútené verejnými úradmi vzdať sa svojich pôvodných mien alebo mien svojich predkov, alebo mená ktorých sa zmenili proti ich vôli, by mali mať právo na ich zmenu na pôvodnú podobu bez toho, aby s tým mali akékoľvek výdavky.

- 2) Mená sú dôležitým prvkom aj firemnej identity, najmä v kontexte osôb patriacich k národnostným menšinám, ktoré pôsobia „v spoločenstve,.. Clánok 2(1) Deklarácie OSN o právach osôb patriacich k národnostným alebo etnickým, náboženským a jazykovým menšinám vyhlasuje právo osôb patriacich k národnostným menšinám „používať svoj vlastný jazyk v súkromí a na verejnosti, slobodne a bez zásahov alebo akékoľvek formy diskriminácie,.. Clánok 10(1) Rámcového dohovoru o ochrane národnostných menšín vyhlasuje, že štáty budú uznávať právo osôb patriacich k národnostným menšinám „používať slobodne a bez zásahov svoj menšinový jazyk v súkromí alebo na verejnosti, ústne a písomne,.. Clánok 27 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach vyhlasuje, že „osobám patriacim k ... menšinám nebude odopierané právo v spoločenstve ostatných členov svojej skupiny ... používať svoj vlastný jazyk,.. Právo osoby používať svoj vlastný jazyk na verejnosti, v spoločenstve ostatných a bez akéhokoľvek zásahu alebo akékoľvek formy diskriminácie je silným znamením, že právne subjekty, ako sú inštitúcie, asociácie, organizácie, alebo podniky založené a prevádzkované osobami patriacimi k národnostným menšinám, majú právo prijať názov podľa vlastného výberu

vo svojom menšinovom jazyku. Taký názov spoločnosti by mali verejné úrady uznávať a používať v súlade s jazykovým systémom a tradíciami jazyka daného spoločenstva.

- 3) Clánok 11(3) Rámcového dohovoru stanovuje, že „v oblastiach, ktoré sú tradicne obývané významným počtom osôb patriacich k národnostnej menšine, strany sa budú snažiť ... umiestniť tradicné miestne názvy, názvy ulíc a iné topografické označenia určené pre verejnosť aj v menšinovom jazyku, keď sa tu vyskytne dostatočná požiadavka pre takéto označenia,.. Odmietnutie uznať platnosť historických pomenovaní opísaného druhu môže predstavovať pokus o revíziu histórie a asimiláciu menšiny, a tým vytváranie vážnej hrozby pre identitu osôb patriacich k menšinám.

NÁBOZENSTVO

- 4) Clánok 27 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach potvrdzuje, že „V štátoch, v ktorých existujú etnické, náboženské alebo jazykové menšiny, osobám patriacim k takýmto menšinám nebude odopreté právo v spoločenstve s ďalšími členmi svojej skupiny ... vyznávať a praktikovať svoje vlastné náboženstvo, alebo používať svoj vlastný jazyk,.. Clánok 3(1) Deklarácie OSN o právach osôb patriacich k národnostným, etnickým, náboženským a jazykovým menšinám stanovuje, že „Osoby patriace k menšinám môžu uplatňovať svoje práva ... jednotlivo ako aj v spoločenstve s ďalšími členmi svojej skupiny, bez akejkoľvek diskriminácie,..

Náboženská viera a jej praktikovanie „v spoločenstve,, je oblasť, ktorá má pre mnohé osoby patriace k národnostným menšinám veľký význam. V tejto súvislosti je hodno poznamenať, že právo človeka na vlastné náboženstvo je

neobmedzené a je zarucené článkom 18(1) Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach a článkom 9(1) Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Avšak sloboda prejavovať svoje náboženstvo a vieru vrátane verejného prejavovania svojich náboženských presvedčení je predmetom niekoľkých obmedzení, zoznam ktorých je v dodatocných odsekoch tých istých článkov. Tieto obmedzenia musia byť predpísané zákonom a musia byť spojené s ochranou verejnej bezpečnosti, poriadku, zdravia, morálky a s ochranou základných práv a slobôd ostatných. Musia byť primerané a úmerné sledovanému cieľu a štáty ich nesmú používať s cieľom potlačiť legitímne duchovné, jazykové alebo kultúrne aspirácie osôb patriacich k národnostným menšinám.

V kontexte menšiny je praktikovanie náboženstva často špeciálne úzko spojené s uchovávaním kultúrnej a jazykovej identity. Právo používať menšinový jazyk pri verejnom prejavovaní svojich náboženských presvedčení je také prirodzené ako právo zakladať náboženské inštitúcie a právo verejného prejavovania svojich náboženských presvedčení samotné. Z toho vyplýva, že verejné úrady nesmú stavať neprimerané obmedzenia verejnému prejavovaniu náboženských presvedčení ani používaniu akéhokoli jazyka pri verejnom prejavovaní náboženských presvedčení, ak je to materinský jazyk danej národnostnej menšiny alebo liturgický jazyk tohto spoločenstva.

- 5) Náboženské akty, ako sú svadobné obrady alebo pohreby, môžu tiež tvoriť občianskoprávne akty určujúce rodinný stav v istých krajinách. V takých prípadoch treba brať do úvahy verejný záujem. Nezabúdajúc na princíp, že stanoviská úradov by nemali zabranovať využívaniu ľudských práv, verejné úrady by nemali zavádzať žiadne jazykové obmedzenia náboženským spoločenstvám. Toto by malo platiť rovnako pre všetky úradné funkcie, ktoré náboženské spoločenstvá môžu

vykonávať a ktoré sa môžu prekryvať s občianskou jurisdikciou. Štát však môže ziadat od náboženského spolocenstva, aby zaznamenávala občianskoprávne akty, na ktoré má právomoc, aj v úradnom jazyku alebo jazykoch štátu tak, aby štát mohol vykonávať svoje legitímne regulacné a administratívne úlohy.

ZIVOT SPOLOCENSTVA A MIMOVLÁDNE ORGANIZÁCIE

- 6) Kolektívny život osôb patriacich k národnostným menšinám, ich cinnosť „v spolocenstve“, ako sa uvádza v medzinárodných dokumentoch, nachádza svoje vyjadrenie v mnohých aktivitách a oblastiach snáh. Na neposlednom mieste z nich je život ich mimovládnych organizácií, asociácií a inštitúcií, ktorých existencia je obycajne životne dôležitá pre udržiavanie a rozvoj ich identity a všeobecne sa vníma ako užitocná a prínosná pre rozvoj občianskej spolocnosti a demokratických hodnôt vo vnútri štátov.

Clánky 21 a 22 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach a clánok 11 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd zaručuje právo osôb pokojného zhromazdovania a slobodu zdruzovania. Právo osôb konat „v spolocenstve“, s ostatnými clenmi svojej skupiny - ich právo zakladat a riadit svoje vlastné mimovládne organizácie, asociácie a inštitúcie - je jedným z typických znakov otvorenej a demokratickej spolocnosti. Clánok 27 toho istého Paktu potvrdzuje, že „Osobám patriacim k ... menšinám nebude odopierané právo v spolocenstve s ostatnými clenmi ich skupiny ... používat svoj vlastný jazyk,“. Pravidlom by preto malo byt, že verejné úrady by nemali zasahovat do vnútorných záležitostí takých subjektov „konajúcich v spolocenstve“, ani by im nemali klást ziadne obmedzenia iné, nez sú povolené na základe medzinárodného práva. Clánok 17(2) Rámcového dohovoru o

ochrane národnostných menšín podobne zaväzuje štáty, aby „nezasahovali do práva osôb patriacich k národnostným menšinám zúčastňovať sa na aktivitách mimovládnych organizácií ako na národnej, tak i na medzinárodnej úrovni,,

Clánok 2(1) Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach stanovuje, aby každý štát „zabezpečil pre všetkých jednotlivcov v rámci svojho územia a podľa svojej jurisdikcie práva uznávané v tomto Pakte bez rozdielu akéhokolvek druhu, ako je napríklad ... jazyk,,. Podľa tejto normy štáty nesmú diskriminovať mimovládne organizácie na základe jazyka, ani im ukladať akékoľvek bezdvôvodné požiadavky. Na druhej strane však verejné úrady môžu od týchto organizácií, asociácií a inštitúcií vyžadovať, aby splnili požiadavky domáceho zákona na základe legitímneho verejného záujmu vrátane používania úradného jazyka (jazykov) štátu v situáciách vyžadujúcich styk s verejnými orgánmi.

Co sa týka zdrojov, odsek 32.2 Kodanského dokumentu stanovuje, že osoby patriace k národnostným menšinám majú právo „zakladať a riadiť svoje vlastné vzdelávacie, kultúrne a náboženské inštitúcie, organizácie alebo asociácie, ktoré môžu vyhľadávať slobodne finančné a iné príspevky ako aj verejnú pomoc v súlade s národnou legislatívou,,. Podobne by štáty nemali stavať prekážky týmto zariadeniam pri uchádzaní sa o finančné zdroje zo štátneho rozpočtu a z verejných medzinárodných zdrojov ako aj zo súkromného sektora.

- 7) Pokiaľ ide o štátne financovanie mimovládnych aktivít okrem iného v spoločenskej, kultúrnej alebo športovej oblasti, uplatnenie princípov rovnosti a nediskriminácie vyzaduje, aby verejné úrady poskytli primeraný podiel financovania podobných aktivít, ktoré sa uskutočňujú v jazyku národnostných menšín zijúcich v rámci jeho hraníc. V tomto kontexte článok 2(1) Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach zdôrazňuje nielen to, že nebudú žiadne rozdiely založené na jazyku v zaobchádzaní s jednotlivcami, ale v článku 2(2) stanovuje, že od štátov sa vyzaduje, aby „podnikli potrebné kroky ... na prijatie takej legislatívy alebo iných opatrení, ktoré môžu byť potrebné na to, aby práva uznané v ... Pakte boli účinné,.. Navyše článok 2(2) Medzinárodnej dohody o eliminovaní rasovej diskriminácie, (ktorá sa snaží eliminovať akékoľvek rozdiely, vylúčenie, prekážky, alebo preferencie založené na rase, farbe, pôvode alebo národnostnom či etnickom pôvode) stanovuje, že „clenské štáty prijímú, ak to okolnosti dovoľia, v spoločenskej, ekonomickej, kultúrnej a iných oblastiach špeciálne a konkrétne opatrenia na zabezpečenie adekvátneho rozvoja a ochrany istých rasových skupín alebo jednotlivcov k nim patriacich, s cieľom zaručenia úplného a rovnoprávneho uplatňovania ľudských práv a základných slobôd...,, Keďže jazyk je často určujúcim kritériom etnicity, ktorá je chránená vyššie spomenutou dohodou, menšinové jazykové spoločenstvá tiež môžu byť oprávnené na výhody z takých „špeciálnych a konkrétnych opatrení,..

Na európskej úrovni odsek 31 Kodanského dokumentu stanovuje, že „štáty prijímú, kde je to potrebné, špeciálne opatrenia s cieľom zabezpečiť osobám patriacim k národnostným menšinám úplnú rovnosť s ostatnými obyvateľmi vo využívaní a uplatňovaní ľudských práv a základných slobôd,.. Odsek 2 článku 4 Rámcového dohovoru o ochrane národnostných menšín zaväzuje členské štáty „prijat, kde je to potrebné, primerané opatrenia na podporu vo

všetkých oblastiach ekonomického, sociálneho, politického a kultúrneho života, úplnú a efektívnu rovnosť medzi osobami patriacimi k národnostným menšinám a tými, ktoré patria k väčšine,,; odsek 3 toho istého článku ďalej špecifikuje, že také „opatrenia prijaté podľa odseku 2 nebudú považované za akt diskriminácie,,. Navyše článok 7(2) Európskej charty pre regionálne a menšinové jazyky stanovuje, že „prijatie špeciálnych opatrení v prospech regionálnych alebo menšinových jazykov zacielené na podporu rovnoprávnosti medzi používateľmi jazykov a zvyškom populácie, alebo ktoré berú do úvahy ich špecifické podmienky, nebude považované za akt diskriminácie voči používateľom širšie používaných jazykov., V tejto súvislosti by preto mali verejné úrady poskytovať spravodlivý podiel zdrojov zo štátneho rozpočtu na aktivity osôb patriacich k národnostným menšinám okrem iného v sociálnej, kultúrnej a športovej oblasti. Taká podpora sa môže uskutočniť prostredníctvom dotácií, verejnej príspevkov a danových úľav.

MÉDIÁ

- 8) Článok 19 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, ktorý zaručuje právo na názory ako aj ich vyjadrenie, je základným bodom týkajúcim sa úlohy a miesta média v demokratických spoločnostiach. Zatiaľ čo článok 19(1) upravuje, že „každý bude mať právo zastávať názory bez zásahov,, článok 19(2) ide ďalej so zárukou slobody pre každého „vyhladávať, prijímať a rozširovať informácie alebo myšlienky každého druhu, bez ohľadu na hranice, či už ústne, písomne alebo v tlači, v umeleckej forme, alebo prostredníctvom média podľa vlastného výberu,,. Článok 10 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd zaručuje právo na slobodu prejavu podobným spôsobom. členské štáty Rady Európy zdôraznili v článku I Deklarácie o slobode prejavu a informácií „svoju pevnú oddanosť princípom slobody prejavu a informácií ako

základného prvku demokratickej a pluralistickej spoločnosti,, Na tejto báze štáty deklarujú v tom istom dokumente, že „v oblasti informácií a masovokomunikačných médií sa snazia dosiahnuť... d. Existenciu širokého výberu nezávislých a autonómnych médií dovoľujúcich odraz rôznorodosti myšlienok a názorov,,

Clánok 9(1) Rámcového dohovoru o ochrane národnostných menšín jasne stanovuje, že osoby patriace k národnostným menšinám sú slobodné „v uchovávaní názorov a v prijímaní a rozširovaní informácií a myšlienok v menšinovom jazyku bez prekážok zo strany verejných úradov a bez ohľadu na hranice...,,. Dalej to isté ustanovenie zaväzuje štáty, aby „zabezpečili v rámci svojich právnych systémov, aby osoby patriace k národnostnej menšine neboli diskriminované vo svojom prístupe k médiám,,. Clánok 9(3) Rámcového dohovoru stanovuje, že štáty „nebudú brzdiť vytváranie a používanie tlačových médií osobami patriacimi k národnostným menšinám,,. To isté ustanovenie vyzaduje, aby „v právnom rámci zvukového rozhlasového a televízneho vysielania [štáty] zabezpečili, aby, pokiaľ je to možné, ...ze osobám patriacim k národnostným menšinám bude poskytnutá možnosť vytvárania a používania svojich vlastných médií,,. Treba tiež poznamenať, že médiá môžu tvoriť subjekty druhu predpokladaného medzi inými v odseku 32.2 Kodanského dokumentu, ktorý upravuje právo osôb patriacich k národnostným menšinám „zakladať a udržiavať svoje vlastné vzdelávacie, kultúrne a náboženské inštitúcie, organizácie alebo asociácie...,,. Hoci tieto médiá nie sú v tejto norme výslovne uvádzané, médiá často zohrávajú základnú úlohu pri podpore a ochrane jazyka, kultúry a identity.

Hoci nemožno pochybovať, že osoby patriace k národnostným menšinám majú právo zakladať a udržiavať súkromné médiá, je tiež pravdou, že toto právo podlieha obmedzeniam vyplývajúcim z medzinárodného práva, ako aj takým

legitímnym požiadavkám štátu, ktoré sa týkajú regulácie médií. Clánok 9(2) Rámcového dohovoru to vyjasňuje podčiarknutím toho, že sloboda prejavu, o ktorej sa hovorí v článku 9(1) Dohovoru „nebude prekážať stranám, aby vyžadovali licenčné konania, bez diskriminácie a na báze objektívnych kritérií, pre zvukové rozhlasové a televízne vysielania alebo kiná,.. Regulácie požiadavky, kde sú oprávnené a potrebné, sa nesmú zneužívať na odopieranie využívania tohto práva.

- 9) Otázka prístupu k verejne financovaným médiám je úzko spojená s koncepciou slobody prejavu. Clánok 9(1) Rámcového dohovoru stanovuje, že sloboda prejavu osôb patriacich k národnostným menšinám zahŕňa slobodu odovzdávania informácií a myšlienok v menšinovom jazyku bez prekážok zo strany verejných úradov a pokračuje, že „členovia menšín nebudú diskriminovaní vo svojom prístupe k médiám,.. Clánok 9(4) Rámcového dohovoru stanovuje, že „strany prijímajú adekvátne opatrenia na uľahčenie prístupu k médiám pre osoby patriace k národnostným menšinám,.. Toto implikuje, že národnostná menšina pozostávajúca z významného počtu členov by mala mať prístup k svojmu spravodlivému podielu vysielacieho času vo verejnom rozhlase a/alebo televízii s tým, že početnosť danej menšiny sa odrazí na jej podiele na vysielacom čase.

Pocetnosť a koncentráciu však nemožno vnímať ako jediné kritérium pri posudzovaní dĺžky vysielacieho času, ktorý má byť pridelený ktorejkoľvek danej národnostnej menšine. V prípade menších spoločenstiev treba zväziť praktické minimum času a zdrojov, bez ktorých by menšia menšina nebola schopná zmysluplne použiť médiá.

Okrem toho kvalita času prideleného programom menšiny je otázkou, ku ktorej treba pristupovať spravodlivým,

nediskriminujúcim spôsobom. Casové úseky, ktoré sú pridelené programom v menšinovom jazyku, by mali byť také, aby zabezpečili, aby osoby patriace k národnostnej menšine mohli využívať programy vo svojom jazyku zmysluplným spôsobom. Z toho vyplýva, že verejné úrady by mali zabezpečiť, že tento program sa bude vysielat v primeranom case dna.

- 10) V otvorenej a demokratickej spoločnosti by obsah mediálnych programov nemal byť bezdôvodne cenzurovaný verejnými úradmi. Sloboda prejavu, ako ju zaručuje článok 19(1) Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach a článok 10(1) Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, je v tomto ohľade dôležitá. Akékoľvek obmedzenia, ktoré by mohli byť zavedené verejnými úradmi, musia byť v súlade s článkom 19(3) Paktu, ktorý stanovuje, že tieto obmedzenia „budú iba také, ktoré sú dané zákonom a sú potrebné a) na rešpektovanie práv a reputácie ostatných, b) na ochranu národnej bezpečnosti alebo verejného poriadku (ordre public), alebo verejného zdravia a morálky,“. Článok 10(2) Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd stanovuje takmer rovnaké obmedzenia na zásahy zo strany verejných úradov do využívania slobody prejavu.

Mali by sa zaviesť mechanizmy na zabezpečenie toho, aby programy verejných médií, ktoré vytvorili národnostné menšiny, alebo boli vytvorené kvôli nim, odrážali záujmy a túžby členov spoločnosti a boli vnímané ako nezávislé. V tejto súvislosti by účasť osôb patriacich k národnostným menšinám (vystupujúcich ako súkromné osoby) v redakčnom procese mala byť prakticky najlepším riešením zabezpečenia toho, aby nezávislá povaha médiá bola chránená a aby zodpovedala potrebám spoločnosti, ktorým má slúžiť.

Podľa princípu rovnosti a nediskriminácie by zloženie verejných inštitúcií malo odrážať zloženie populácie, ktorej

majú slúžiť. Toto platí tiež pre verejné médiá. Clánok 15 Rámcového dohovoru zaväzuje štáty, aby „vytvorili podmienky potrebné na efektívnu účasť osôb patriacich k národnostným menšinám v kultúrnom, spoločenskom a ekonomickom živote a vo verejných záležitostiach najmä v tých, ktoré sa ich týkajú.“, Clánok 2 Dohovoru Medzinárodnej organizácie práce c. 111 týkajúceho sa diskriminácie v ohľade zamestnania a povolania je explicitnejší v zaviazaní štátov k tomu, aby „napájali národnostnú politiku určenú na podporu ... rovnosti príležitostí a zaobchádzania v ohľade zamestnania a povolania s cieľom eliminácie akejkoľvek diskriminácie vzhľadom na...“. Nediskriminacné zamestnávanie osôb patriacich k národnostným menšinám na prácu v médiách bude prispievať k reprezentatívnosti a objektívnosti médií.

- 11) Pridržiajúc sa ducha článku 19(2) Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach a článku 9(1) Rámcového dohovoru o ochrane národnostných menšín a princípu nediskriminácie, prístup k programom v jazyku osôb patriacich k národnostnej menšine vysielaným z iného štátu alebo z „príbuzenského štátu“, by nemal znížiť programový čas udelený menšine vo verejných médiách štátu, v ktorom zisťujú jej členovia.

Cezhraničný prístup k informáciám a mediálnym sieťam je základným prvkom práva na informácie, ktorý má v kontexte akcelerovaného technologického progresu narastajúcu dôležitosť. Následne, keď ide o udeľovanie licencií na káblové vysielanie, nie je legitímne pre štát odmietnuť povoliť licenciu na televízne alebo rozhlasové stanice založené v príbuzenskom štáte, keď žiadosť o prístup k týmto staniciam jasne vyjadrila národnostná menšina, ktorej sa to týka. Toto právo platí nielen pre káblové médiá, ale tiež pre elektronické informacné siete v jazyku národnostnej menšiny.

Všeobecne sa členské štáty Rady Európy rozhodli v článku III(c) Deklarácie o slobode prejavu a informácií „podporovať voľný tok informácií, a tým prispievať k medzinárodnému porozumeniu, lepším znalostiam presvedčení a tradícií, k rešpektovaniu rôznych názorov a k vzájomnému obohateniu kultúr,“. Vo vzťahu k mediálnym kontaktom so zahraničím by štáty mali prispôbiť svoje politiky zmyslu tohto ustanovenia.

EKONOMICKÝ ŽIVOT

- 12) Medzinárodné dokumenty málo spomínajú práva osôb patriacich k národnostným menšinám v oblasti ekonomickej aktivity. Medzinárodné dokumenty však spomínajú právo osôb patriacich k národnostným menšinám používať svoj jazyk na verejnosti a v súkromí slobodne a bez akejkoľvek formy diskriminácie, ústne a písomne, jednotlivo a s ostatnými. Článok 19(2) Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach a článok 10(1) Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd zaručuje slobodu prejavu nielen s ohľadom na myšlienky a názory, ktoré možno preniesť na ostatných (t.j. obsah komunikácií), ale tiež s ohľadom na jazyk ako prostriedok komunikácie. Tieto práva spolu s právami rovnosti a nediskriminácie naznačujú právo osôb patriacich k národnostným menšinám prevádzkovať svoje podniky v jazyku podľa svojho výberu. Z hľadiska toho, že je dôležité pre súkromných podnikateľov, aby mohli účinne komunikovať so svojou klientelou a pokračovať vo svojich iniciatívach v spravodlivých podmienkach, ich slobodnému výberu jazyka by sa nemali klásť bezdôvodné obmedzenia. Článok 11(2) Rámcového dohovoru stanovuje, že „každá osoba patriaca k národnostnej menšine má právo umiestniť vo svojom menšinovom jazyku tabule, nápisy a ďalšie informácie súkromnej povahy viditeľné na verejnosti,“. V Rámcovom dohovore výraz „súkromnej povahy,“ znamená všetko, čo nie je úradné. Z toho vyplýva, že štát nesmie predpísať žiadne obmedzenia na výber jazyka v správe súkromných podnikov.

Bez ohľadu na vyššie uvedené štát môže vyzadovať, aby sa úradný jazyk alebo jazyky štátu používali v tých sektoroch ekonomickej aktivity, ktoré sa dotýkajú využívania práv ostatných, alebo vyzadujú výmenu a komunikáciu s verejnými orgánmi. Toto vychádza z povolených obmedzení slobody prejavu, ako sú stanovené v článku 19(3) Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach a v článku 10(2) Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Zatiaľ čo limitované prípustné obmedzenia vyjadrené vo vyššie spomenutých článkoch môžu oprávniť obmedzenia na obsah komunikácií, nikdy nebudú oprávňovať obmedzenia na používanie jazyka ako prostriedku komunikácie. Avšak ochrana práv a slobôd ostatných a limitované požiadavky verejnej správy môžu oprávniť špecifické predpisy pre dodatočné používanie úradného jazyka alebo jazykov štátu. Toto by malo platiť pre sektory činnosti, ako je napríklad ochrana zdravia a bezpečnosti pri práci, ochrana spotrebiteľa, pracovné vzťahy, dane, finančné výkazníctvo, štátne zdravotné poistenie a poistenie v nezamestnanosti a doprava, v závislosti od okolností. Na báze legitímneho verejného záujmu by štát mohol okrem používania akéhokoli iného jazyka tiež vyzadovať, aby sa úradný jazyk alebo jazyky štátu používali v takých podnikateľských aktivitách, ako sú verejné tabule a označovanie - ako je výslovne stanovené v odseku 60 Vysvetľujúcej správy k Rámcovému dohovoru o ochrane národnostných menšín. Takže štát by nikdy nemohol zakázať používanie jazyka, ale mohol by na základe zákonného verejného záujmu predpísať dodatočné používanie úradného jazyka alebo jazykov štátu.

Pridržiajúc sa logiky legitímneho verejného záujmu, akékoľvek požiadavky na používanie jazyka, ktorý môže predpísať štát, musia byť úmerné verejnému záujmu, ktorému majú slúžiť. Proporcionalita akejkoľvek požiadavky má byť podmienená rozsahom, v ktorom je nutná. Podľa toho napríklad vo

verejnóm záujme ochrany zdravia a bezpečnosti pri práci by štát mohol vyzadovať, aby súkromné fabriky umiestnili bezpečnostné upozornenia v úradnom jazyku alebo jazykoch štátu okrem vybraného jazyka podniku. Podobne v záujme presnej verejnej správy v súvislosti s danami by štát mohol vyzadovať, aby administratívne formuláre boli predložené v úradnom jazyku alebo jazykoch štátu a aby v prípade auditu verejnými úradmi boli relevantné záznamy pripravené tiež v úradnom jazyku alebo jazykoch štátu; táto ďalšia eventualita by nevyzadovala, aby súkromný podnik udržiaval všetky záznamy v úradnom jazyku alebo jazykoch štátu, ale iba aby bremeno prípadného prekladu spocívalo na súkromnom podniku. Toto je bez obmedzenia možného nároku osôb patriacich k národnostným menšinám používať svoj jazyk (jazyky) v komunikácii s administratívnymi úradmi, ako to predpokladá článok 10(2) Rámcového dohovoru o ochrane národnostných menšín.

ADMINISTRATÍVNE ÚRADY A VEREJNÉ SLUŽBY

13/14/15) Účastnícke štáty OBSE sú zaviazané prijať opatrenia, ktoré prispejú k vytvoreniu dynamického prostredia prospešné nielen na udržanie identity osôb patriacich k národnostným menšinám (vrátane svojho jazyka), ale tiež na ich rozvoj a podporu. V dôsledku toho sa tieto štáty podujali, že budú rešpektovať „právo osôb patriacich k národnostným menšinám na efektívnu účasť vo verejných záležitostiach,, ako je to nacrtnuté v odseku 35 Kodanského dokumentu. Článok 10(2) Rámcového dohovoru o ochrane národnostných menšín vyslovene vyzaduje od štátov, aby „umožnili používanie menšinových jazykov v komunikácii s administratívnymi úradmi,,. Odsek 35 Kodanského dokumentu tiež odkazuje na možnosť vytvorenia prostredia, ktoré by prispievalo k účasti národnostných menšín vo verejných záležitostiach vo svojom vlastnom jazyku zriadením „primeraných miestnych alebo autonómnych úradov korešpondujúcich so špecifickými

historickými a teritoriálnymi okolnosťami menšín v zhode s politikou, na ktorú je štát zameraný., Clánok 15 Rámcového dohovoru zaväzuje štáty, aby „vytvorili podmienky nevyhnutné na efektívnu účasť osôb patriacich k národnostným menšinám v kultúrnom, sociálnom a ekonomickom živote a vo verejných záležitostiach, najmä v takých, ktoré sa ich týkajú.,. Tieto ustanovenia zaväzujú verejné správy oprávniť osoby patriace k národnostným menšinám jednat s miestnymi úradmi vo svojom jazyku alebo získavať občianske potvrdenia a osvedčenia vo svojom vlastnom jazyku. V súlade s princípmi rovnosti a nediskriminácie tieto ustanovenia tiež naznačujú dynamický účastnícky vzťah tam, kde jazyk menšiny môže byť plne kvalifikovaným prostriedkom komunikácie v miestnom politickom živote a v situácii prepojenia medzi obyvateľmi a verejnými správami v ustanovení verejných služieb.

Etnické zastúpenie administratívnych inštitúcií a agentúr určených na službu populácii je obvyčajne odrazom pluralistickej, otvorenej a nediskriminacnej spoločnosti. Aby sa celilo účinkom diskriminácie v minulosti alebo existujúcej diskriminácii v rámci systému, článok 2 Dohovoru c. 111 Medzinárodnej organizácie práce týkajúceho sa diskriminácie v oblasti zamestnania a povolania vyzaduje od štátov, aby „uplatňovali národnú politiku určenú na podporu ... rovnosti príležitostí a zaobchádzania v ohľade zamestnania a povolania s cieľom eliminovať akúkoľvek diskrimináciu v spomínanom ohľade.,.

Pri navrhovaní a realizácii programov a služieb, ktoré majú slúžiť verejnosti, je príznačné očakávať, že vlády zaviazané k princípom nacrtnutým vyššie by mali vziať do úvahy vyjadrené želania osôb patriacich k národnostným menšinám, ako aj princíp oprávnenosti na základe počtu. Kde je takáto potreba vyjadrená a počty sú významné, rovnosť vyzaduje, aby platitelia daní patriaci k národnostným menšinám mali

prístup k službám aj vo svojom vlastnom jazyku. Platí to najmä v prípade zdravotných a sociálnych služieb, ktoré ovplyvňujú kvalitu životov ľudí bezprostredným a podstatným spôsobom.

V súlade s princípmi rovnosti a nediskriminácie sa od administratívnych úradov očakáva, že budú zaobchádzať s osobami patriacimi k národnostným menšinám nevydeldujúcim a rovnoprávnym spôsobom. Štáty musia uznať demografické skutočnosti regiónov v rámci svojej jurisdikcie. Predovšetkým štáty by sa nemali vyhýbať svojim záväzkom zmenami demografickej skutočnosti regiónu. Osobitne článok 16 Rámcového dohovoru zaväzuje štáty zdržiavať sa od opatrení, ktoré by mohli svojvoľne meniť proporcie populácie v oblastiach obývaných osobami patriacimi k národnostným menšinám s cieľom obmedzovania práv týchto menšín. Také opatrenia by mohli zahŕňať svojvoľné vyvlastnenia, vyhánania, vyhostenia, ako aj svojvoľné úpravy administratívnych hraníc a manipuláciu so sčítaním ľudu.

NEZÁVISLÉ NÁRODNÉ INŠTITÚCIE

- 16) Ludské práva nadobúdajú skutocný význam pre svojich zamýšľaných užívateľov vtedy, keď verejné správy štátu zriadia mechanizmy na zabezpečenie toho, aby sa práva zarucené v medzinárodných dohovoroch a deklaráciách alebo v domácej legislatíve efektívne realizovali a chránili. Ako doplnok k súdnemu konaniu nezávislé národné inštitúcie obvyčajne poskytujú rýchlejšie a lacnejšie opravné prostriedky a sú ako také prístupnejšie.

Diskriminácia, ako sa o nej hovorí v Dohovore o eliminácii rasovej diskriminácie, nie je definovaná podľa kritérií vztahujúcich sa striktne na rasu. Clánok 1(1) Dohovoru stanovuje, že pojem rasovej diskriminácie bude znamenať „akýkoľvek rozdiel, vylúčenie, obmedzenie alebo preferencia založená na rase, farbe, rode alebo národnostnom či etnickom pôvode, ktorá má cieľ alebo účinok anulovanie alebo oslabenie uznania, využívania alebo praktikovania, na rovnakom základe, ľudských práv a základných slobôd v politickej, ekonomickej, spoločenskej alebo akejkoľvek inej oblasti verejného života,“. Clánok 6 Dohovoru deklaruje, že „členské štáty zabezpečia každému v rámci svojej jurisdikcie účinnú ochranu a opravné prostriedky prostredníctvom kompetentných národných súdov a ďalších štátnych inštitúcií voči akýmkoľvek aktom rasovej diskriminácie, ktoré porušia ľudské práva a základné slobody v rozpore s týmto Dohovorom..... V tomto kontexte štátmi zriadené nezávislé národné inštitúcie, ktoré môžu pôsobiť ako mechanizmy nápravy a kompenzácie, ako je napríklad inštitúcia ombudsmana alebo komisie pre ľudské práva, je meradlom demokratickej a pluralistickej povahy daného štátu. Podľa toho a s odkazom na Rezolúciu OSN 48/134 z 20. decembra 1993, Rada Európy podporila v Odporúčaní Výboru ministrov č. R(97)14 z 30. septembra 1997 zriadenie „národných inštitúcií pre ľudské práva, najmä komisií pre ľudské práva, ktoré sú

pluralistické vo svojom clenstve, ombudsmanov alebo podobných inštitúcií,,. Také mechanizmy nápravy by mali byť prístupné tiež osobám patriacim k národnostným menšinám, ktoré sa domnievajú, že ich jazykové a iné práva boli porušené.

SÚDNE ÚRADY

- 17/18) Medzinárodné právo vyzaduje od verejných úradov, aby zabezpečili, aby všetky osoby, ktoré boli zatknuté, obvinené a súdené, boli informované o obvinení proti nim a o všetkých ďalších súdnych konaniach v jazyku, ktorému rozumejú. Ak je to potrebné, musí byť pre ne bezplatne k dispozícii tlmočník. Táto norma príslušného právneho postupu je vo svojej platnosti univerzálna a nevzťahuje sa na jazykové práva národnostných menšín ako také. Skôr je to tak, že základné princípy sú princípy rovnosti a nediskriminácie pred zákonom. Rešpektovanie týchto princíпов je zvlášť nutné v súvislosti s trestnými obvineniami a súdnymi konaniami. V dôsledku toho článok 14(3)(a) Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach vyzaduje, aby každý, kto je obvinený z trestného činu, bol „informovaný ihneď a podrobne v jazyku, ktorému rozumie, o podstate a príčine obvinenia proti nemu,,. Článok 6(3)(a) Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd stanovuje tie isté požiadavky takmer identickým jazykom. Okrem toho článok 5(2) vyššie spomenutého dohovoru stanovuje tú istú požiadavku v súvislosti so zatknutím. Navyše článok 14(3) Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach stanovuje oprávnenie každého „v úplnej rovnoprávnosti,,... „(e) vyšetriť alebo dať vyšetriť svedkov proti nemu a získať účasť a vyšetrovanie svedkov v jeho prospech za tých istých podmienok, aké platili pre vyšetrovanie svedkov proti nemu,,. V tejto súvislosti článok 14(3)(f) Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach a článok 6(3)(e) Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných

slobôd zaručuje právo každého „mať bezplatnú asistenciu tlmočníka, ak nerozumie, alebo nehovorí jazykom, ktorý sa používa na súde,,. Zatiaľ čo tieto záruky týkajúce sa výslovne používania jazyka sú predpísané osobitne vo vzťahu ku trestným súdnym konaniam, zo základnej záruky rovnosti pred súdmi a tribunálmi vyplýva, ako je stanovené v prvej vete článku 14(1) Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, že súdne konania každého druhu majú byť považované za spravodlivejšie, keď sú podmienky prísnejšie rovnaké. Toto určenie, ktoré platí rovnako s ohľadom na výber jazyka pre súdne konania ako celok, by malo viesť štáty v rozvíjaní svojej politiky týkajúcej sa spravodlivej a účinnej správy súdnictva.

Všeobecnejšie článok 7(1) Európskej charty pre regionálne a menšinové jazyky deklaruje, že štáty budú zakladať svoju politiku, legislatívu a prax na takých cieľoch a princípoch, ako je „uznanie regionálnych a menšinových jazykov ako výrazu kultúrneho bohatstva...,, a „potreba rozhodnej akcie na podporu regionálnych alebo menšinových jazykov v záujme ich ochrany,,. článok 7(4) Európskej charty stanovuje, že „v určovaní svojej politiky vzhľadom na regionálne a menšinové jazyky ... strany vezmú do úvahy potreby a zelať, ktoré vyjadria skupiny používajúce také jazyky,,. Okrem toho článok 15 Rámcového dohovoru zaväzuje štáty, aby „vytvorili podmienky nevyhnutné na efektívnu účasť osôb patriacich k národnostným menšinám v kultúrnom, spoločenskom a ekonomickom živote a vo verejných záležitostiach, najmä v tých, ktoré sa ich dotýkajú,,. Keď sa zvažujú vyššie spomenuté normy, pričom sa vezme do úvahy dôležitosť efektívneho prístupu k súdnictvu v demokratickej spoločnosti, je primerané očakávať, že štáty by mali, pokiaľ je to možné, zabezpečiť právo osôb patriacich k národnostným menšinám vyjadriť sa vo svojom jazyku na všetkých úsekoch súdnych konaní (či je to trestný, občiansky alebo administratívny), pričom sa budú rešpektovať práva ostatných a bude sa udržiavať integrita

konaní vrátane odvolacích inštancií.

- 19) Keďže prístup k spravodlivosti je podstatným pri využívaní ľudských práv, miera, v ktorej sa clovek môže zúčastňovať priamo a ľahko na dostupných postupoch, je dôležitým meradlom takého prístupu. Dostupnosť súdnych konaní v jazyku (jazykoch) osôb patriacich k národnostným menšinám preto poskytuje prístup k súdnictvu priamejšie a bezproblémovjšie pre všetky také osoby.

Na tomto základe článok 9 Európskej charty o regionálnych a menšinových jazykoch upravuje, že v uskutočnitelnom rozsahu a na základe požiadavky jednej z dotknutých strán všetky súdne konania by sa mali viesť v regionálnom alebo menšinovom jazyku. Parlamentné zhromazdenie Rady Európy prišlo k tomu istému záveru v článku 7(3) svojho Odporúčania 1201, ktoré stanovuje, že „V regiónoch, v ktorých je značné zastúpenie národnostnej menšiny, osoby patriace k národnostnej menšine budú mať právo používať svoj materinský jazyk vo svojich kontaktoch s administratívnymi úradmi a v konaniach pred súdom a zákonnými úradmi.,, Podľa toho by mali štáty prijať vhodnú politiku náboru a vzdelávania pre súdnictvo.

STRATA SLOBODY

- 20) Pravidlo 51, odseky 1 a 2 dokumentu Štandardné minimálne pravidlá OSN pre zaobchádzanie s väzňami, ako aj pravidlo 60, odseky 1 a 2 Európskych pravidiel väznenstva Rady Európy, zdôrazňujú právo uväznených, aby im väzenská správa rozumela, ako aj dôležitosť toho, aby väzenskej správe rozumeli väzni. Tieto ustanovenia sa nevzťahujú na práva menšín ako také. Avšak keď sa berie do úvahy spolu s vyjadreným zelaním dotknutých populácií ich početná sila a princíp rovnosti a nediskriminácie, vyššie spomenuté

ustanovenia sú dokonca ešte naliehavejšie v regiónoch alebo lokalitách, kde sú osoby patriace k národnostným menšinám zastúpené významným počtom.

- 21) Pravidlo 37 dokumentu Štandardné minimálne pravidlá OSN pre zaobchádzanie s väzňami, ako aj článok 43(1) Európskych pravidiel väznenstva Rady Európy, zastáva právo väzňov komunikovať so svojimi rodinami, priateľmi s dobrou povestou a osobami či zástupcami vonkajších organizácií. Z pohľadu dôležitosti takých ľudských práv, ako je sloboda prejavu a právo používať vlastný jazyk na verejnosti a v súkromí, je povinnosťou úradov rešpektovať tieto práva v rámci obmedzení predpísaných zákonom dokonca aj v nápravných inštitúciách. Pravidlom by malo byť, aby väzni mohli komunikovať vo svojom vlastnom jazyku ústne aj so svojimi spoluväzňami a návštevníkmi a tiež v osobnej korešpondencii. Napriek tomu isté ľudské práva a slobody osôb drzaných vo väzení za trestné ciny môžu byť zákonne obmedzené alebo vylúčené z dôvodov bezpečnosti verejnosti v súlade s obmedzeniami predpísanými medzinárodnými dokumentmi. Z praktického hľadiska možno využívanie jazykových práv zadržaných osôb najlepšie uľahčiť ich väznením na mieste, kde sa bezne hovorí ich jazykom.

